

JUDITH BUTLER'İ ANLAMAK
CİNSİYETLENDİRİLMİŞ BEDENLER

SARA SALIH

ÇEVİREN
MEHMET ERGUVAN

SARA SALIH

Canterbury’de bulunan Kent Üniversitesi’nde İngilizce bölümü öğretim görevlisidir. *The History of Mary Prince, A West Indian Slave* (2000), *The Judith Butler Reader* (2004, Judith Butler ile), *Sexualities and Communication in Everyday Life: A Reader* (2006, Jonathan Ned Katz, Jeffrey Weeks vd. ile), *A Companion to Middle English Hagiography* (2010), *Julian of Norwich’s Legacy: Medieval Mysticism and Post-Medieval Reception* (2009), *Imagining the Pagan in Late Medieval England* (2019), *Medieval Virginitie* (2003, Anke Bernau, Ruth Evans vd. ile) adlı eserlere yazar ve editör olarak katkıda bulunmuştur.

MEHMET ERGUVAN

İzmir’de doğdu (1990). Hacettepe Üniversitesi İngilizce Mütercim Tercümanlık bölümünden mezun oldu (2013). Aynı bölümde yüksek lisans eğitimini tamamladı (2015) ve Hacettepe Üniversitesi’nde araştırma görevlisi olarak çalıştı. Dokuz Eylül Üniversitesi Çeviribilim Doktora programına geçiş yaptı ve doktora eğitimini tamamladı (2020). Hâlen Beykent Üniversitesi’nde Dr. Öğretim Üyesi olarak görev yapmakta olup kitap çevirmenliğini sürdürmekte ve serbest çeviriler yapmaktadır. Başlıca eserleri: Henrik Fexeus, *İkna Oyunları* (2017); Tina Chanter, *Toplumsal Cinsiyet* (2019); Khaled A. Beydoun, *Amerika’da İslamofobi* (2021).

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	13
GİRİŞ	
NEDEN BUTLER?	17
1. <i>Diyalektik</i>	19
2. <i>Butler'in Etkisi</i>	22
3. <i>Metinsel Açıdan Kuir</i>	25
4. <i>Performatiflik</i>	28
5. <i>Öznenin Ölümü</i>	30
6. <i>Üslup Politikaları</i>	31
7. <i>Tanımlanma Karşıtı</i>	34
BİR	
ÖZNE	36
1. <i>Bağlam</i>	36
2. <i>Hegel'in Mutsuz Kahramanı</i>	39
3. <i>Hedeflenen Arzu</i>	42
4. <i>Kendilik ve Öteki</i>	45
5. <i>Efendi ve Köle</i>	46
6. <i>Parçalanmış Tinler</i>	49
7. <i>Diyalektiğin Ötesinde</i>	50
8. <i>Kojève, Hyppolite ve Sartre</i>	52
9. <i>Différance ve Yaygınlaşma</i>	57
10. <i>Aşk, Eksiklik ve Dil</i>	60
11. <i>Tarihte İleriye Doğru</i>	62

	İki	
	TOPLUMSAL CİNSİYET	66
1. Fenomenolojiden 'Kadınlık' Durumuna		66
2. Bu Metinde Özne Var mı, Varsa Nerede?		67
3. Oluşum Sürecindeki Kavram Olarak 'Kadın'		68
4. Toplumsal Cinsiyet Soykütükleri		72
5. Cinsiyet, Toplumsal Cinsiyettir		73
6. Dışarıya Açılma		74
7. Temelci Kurgular		76
8. Yas ve Melankoli		77
9. Melankolik Heteroseksüellik		80
10. Bünyeye Katma		82
11. Çoğaltmanın Gücü		85
12. Bedenlere Kuramsal Bakış		88
13. Performatiflik		90
14. Yüzey/Derinlik		93
15. Parodi ve Drag		94
16. Cinsiyet Belası'nın Yarattığı Sorunlar		98

	Üç	
	CİNSELLİK	102
1. Maddeleşme Meselesi		102
2. Beden ve Söylem		103
3. Bahsi Geçen Kitap		105
4. Çağırma ve Cinsiyet Edinimi		107
5. Söylem ve İmlem		111
6. İnşacılık ve İnşacı Anlayışın Yarattığı Huzursuzluklar		113
7. Freud, Lacan ve Lezbiyen Fallus		114
8. Performatif Bedenler		121
9. Atıfsal Göstergeler		123
10. Irk Meselesi		126
11. Kuir Belası		130

	DÖRT	
	DİL	135
1. Meseleler		135
2. Yaralayan Sözcükler, Yarayı Saran Sözcükler		136

3. Yasa	140
4. Çağırma Kavramına Yeniden Bakış	143
5. Mahkemede Şiddet	146
6. Askeri Melankoli	149
7. Sansüre Karşı	152
8. Son Sorular	155
BEŞ	
Psişe	159
1. Bağlam	159
2. İktidar ve Psişe	160
3. Mutsuz Bilinç	161
4. Hegel'den Sonra	163
5. Yasa Aşkını	164
6. Foucault'nun Esirleri	167
7. Ters Çağırma	170
8. Melankoli ve Toplumsal Cinsiyete Yeniden Bakış	173
9. Olumlu Melankoli	176
SONSÖZ	
BUTLER'İN ARDINDAN	180
1. Butler'ın Ardında Ne Kaldı?	181
2. Butler'ın Etkisi	184
3. Özne/Toplumsal Cinsiyet	186
4. Beden	188
5. Dil	190
6. Siyaset	194
7. Edebiyat	197
8. Devingen Sonuçlar	198
İLERİ OKUMALAR	200
KAYNAKÇA	212
DİZİN	218

ÖNSÖZ

Akıllica ve gayet isabetli şekilde yaptığı düzeltmeler için Robert Eaglestone'a; gösterdiği sabır ve hazırladığım metinden hiç acımadan çıkardığı bazı bölümler için editör Liz Thompson'a; verdiği tüm iyi tavsiyeler için Kent Üniversitesi'nden Rod Edmond'a ve metnin taslaklarını okuyan, çeşitli değişiklik önerileri getiren, referansları gözden geçiren, ayrıca bu süreçte her konuda oldukça güler yüzlü bir tavır sergileyen Robert McGill'e teşekkürü borç bilirim.

SARA SALIH

GİRİŞ NEDEN BUTLER?

Eleştirel kuramsal alanda çalışmalar yürüten birine “Judith Butler kimdir?” diye soracak olursanız, alacağınız yanıtlar muhtemelen ‘kuir teori’, ‘feminist kuram’ ve ‘toplumsal cinsiyet çalışmaları’ sözcüklerini içerecektir. Biraz daha derine inerseniz bazen yanıltıcı olsa da Butler’ın sıkça ilişkilendirildiği ‘toplumsal cinsiyet performansı, ‘parodi’ ve ‘drag’ kavramlarını ve pratiklerini işitmeniz mümkün. Judith Butler (1956-), Berkeley’deki Kaliforniya Üniversitesinde Retorik ve Karşılaştırmalı Edebiyat alanında Maxine Elliot Profesörü olarak görev yapmıştır; lakin Butler doğrudan retorik ve karşılaştırmalı edebiyat üzerine çalışmadığından bu akademik unvanın biraz aldatıcı olduğu söylenebilir. Muhtemel kafa karışıklığının başka sebepleri de var. Sözelimi, çok az sayıda eleştirmen ve akademisyen, ilk etapta Butler’ı Hegelci felsefeyle ilişkilendirir. Esasen, 19. yüzyıl Alman filozofu G.W.F. Hegel’in (1770-1831) Butler’ın çalışmaları üzerindeki etkisi aşikârdır. Butler, 1980’lerde felsefe alanında eğitim almış olup kaleme aldığı ilk kitapta, Hegel’in çalışmalarının 20. yüzyıl Fransız filozofları üzerindeki etkisini incelemiştir. Butler’ın sonraki kitapları, büyük ölçüde psikanalitik, feminist ve postyapısalcı kuramsal yaklaşımlardan yararlanmıştır; bu eserin sonraki bölümlerinde tüm bu kuramsal çerçevelerin Butler’ın kapsamlı kimlik kavramı için taşıdığı önem irdelenecektir.

Butler’ın akademik unvanı ile bu unvanı tanımladığı varsayılan kişinin ‘uyumsuzluğu’, eleştirmenlerin ve diğer yorumcuların Butler’ı kavramsal açıdan ve geniş entelektüel çalışma alanlarında Butler’ın bulunduğu konumu değerlendirme

açısından yaşadığı zorluklara örnek teşkil etmekte, ayrıca insanların kimliklerini oluşturan kavramların değişkenliğini de gözler önüne sermektedir.

Sonraki bölümlerde bu meselenin Butler'ın çalışmalarında büyük ölçüde rastladığımız 'özne oluşumunun' bir vechesi olduğunu göreceğiz. Esasen, Butler'ı 'bir konuma yerleştirmek' zorunda kalsaydık (böyle bir çaba söz konusuysa bu Butler'ın çalışmalarının özüne epey tersdir), Butler'ın toplumsal cinsiyete ve cinsiyete dayalı kimlik teorileri, muhtemelen, bağlı bulunduğu çeşitli akademik alanlar arasında en önemli müdahalelerde bulunduğu meseleler olarak sayabilirdik. Butler'ın en ünlü kitabı *Cinsiyet Belası*'nı (1990) ve bu kitabın 'devamı' niteliğindeki *Bela Bedenler*'i (1993) toplumsal cinsiyet çerçevesinde hazırlanan birçok okuma listesinde bulabilirsiniz; ayrıca kuir teori, feminist kuram ile gey ve lezbiyen kimlikler üzerine çalışma yapanlar da bu iki eserden faydalanmaktadır. Butler'ın diğer kitapları da felsefe, siyaset, hukuk, sosyoloji, film çalışmaları ve edebiyat çalışmaları dâhil olmak üzere bir dizi disipline ait meselelerle ilgilidir.

Görünen o ki, genel itibarıyla Butler'ın araştırmaları ve bilhassa da kaleme aldığı bireysel çalışmalar, kolayca sınıflandırma yapmayı zorlaştırmaktadır ve bu durum da Butler'ın çalışmalarını zorlayıcı kılan tavrın önemli bir parçasıdır. Butler'ın bütün kitapları bir şekilde kimliğin ve özneliğin oluşumunu sorun-sallaştırır ve bu sorgulama esnasında mevcut iktidar yapıları çerçevesinde bizler için inşa edilen (ve bir ölçüde de bizim inşa ettiğimiz) cinsiyet/toplumsal cinsiyet/'ırk' atfedilmiş kimliklerimize bürünmek suretiyle öznelere dönüştüğümüz süreçlerin izini sürer. Butler, öznelerin hangi süreçlerden geçerek var olduğunu, hangi araçlar vasıtasıyla inşa edildiğini ve söz konusu yapıların nasıl çalışıp başarısız olduğunu sorgulamaya açan süregiden bir 'özne' sorunsalıyla ilgilenir. Butler'ın 'özne' kavramından kastettiği birey değil, oluşum içindeki dilsel yapıdır. 'Öznelik' verili bir durum değildir; özne her zaman sonsuz oluş sürecinde olduğundan, farklı şekillerde özneliğe bürünmek veya bu süreci

SONSÖZ BUTLER'IN ARDINDAN

Butler'ın özneyle ilgili kuramsal tartışmaları, kimlik, toplumsal cinsiyet, cinsiyet ve dil üzerine eleştirel tartışmalara yol açarak feminist teori, kuir teori ve felsefe (ve burada sıralanamayacak kadar fazla sayıda alan) için yeni yönelimlere ön ayak olmuştur. Bu kitabın ilk bölümünde Butler'ın kendisini kuir teoriyi (böyle bir yaklaşımı bulunmayan) 'ilk geliştiren' veya 'kuran' kişi olarak nitelendirmediğine şahit olmuştuk. Son dönemlerde *Arzunun Özneleri* kitabının 1999 yılında yapılan baskısına eleştiri yazanlardan biri, Butler'ı 'Amerika Birleşik Devletleri'ndeki en ünlü feminist filozof' olarak tanımlarken, diğerleri onu harikulade kuir kuramcı olarak görür, ayrıca birçok kişiye göre *Cinsiyet Belası* kuir meselesini başlatan yapıttır. Örneğin filozof Lois McNay, Butler'ın çalışmasının toplumsal cinsiyet kimliğine feminist yaklaşımları etkilediğini ileri sürerken (1999: 175) Jonathan Dollimore, Butler'ı 'cinsellik konusunda son yıllardaki en parlak eklektik kuramcı' olarak nitelendirir (1996: 533).

Butler'ın geliştirdiği kuramsal yaklaşımların övgü aldığı kadar düşmanlık da yarattığını, ayrıca son dönemlerdeki eleştirmen ve eleştiriler göz önüne alındığında Butler'ın çalışmalarının tetiklediği tartışmaların tamamıyla 'çözümlemediği' ifade edilebilir. Bu açıdan bölümün başlığı biraz yanıltıcı olabilir, neticede bu başlık Butler'ın vuku bulan ve sona eren, bir sonraki adıma karar vermeden önce diğer eleştirmenleri ve düşünürleri sonrasını irdelemeyle baş başa bırakan bir mesele olduğu izlenimini verir. 'Butler'ın Ardından' demek sehven bir tür kapanışı ima ederken, Butler diğer eleştirel düşünürlerin

yanı sıra kendi metinleriyle aktif, diyalektik ilişkisini sürdürür. Ayrıca, Butler çeşitli kuramsal yaklaşımlar üzerinde büyük etki bırakmıştır: Eddie Yeghiayan'ın Butler'ın eserlerine ve ona atıfta bulunanlara dair kapsamlı bibliyografyasına (hakikaten yüzlerce atıf var) kısa bir bakış attığımızda Butler'ın diğer birçok alanın yanı sıra kuir teori, feminist teori, film çalışmaları, edebiyat çalışmaları, sosyoloji, siyaset ve felsefe alanındaki etkisinin boyutu ortaya çıkar.

Okuyacağınız sonuç bölümü, 'Butler'ın Ardından' ne olduğunu açıklamaya çalışmaktan ziyade Butler'ın son katkılarının kısa analizini ve ortaya attığı düşüncelerin etkili olduğu diğer alanlara yönelik tartışma sunacaktır. En nihayetinde, Butler'ın yakında çıkacak çalışmalarına, ayrıca günümüzde kuramsal yaklaşım açısından etkilediği ve böylelikle de düşünür ve kuramcı olarak sahip olduğu şanın sürekliliğini sağlayan diğer önemli çalışma alanlarına bir göz atacağım.

1. Butler'ın Ardında Ne Kaldı?

Kuramsal yaklaşımların politik açıdan önemi nedir? Bir entelektüelin (eğer varsa) politik rolü nedir? Mevcut yasalar altüst edilebilir mi, edilebilirse bu altüst oluşu ne tür bir fail gerçekleştirebilir? Bizi oluşturan normlarla eleştirel bir ilişki kurmak mümkün müdür? Demokrasi, amacı 'gerçekleştirme' olan bir siyasi proje midir ve böyle bir siyasi içe kapanmanın etkileri ne olur? Peki ya, kapatma *olmazsa* ne olur? Hâlihazırda görece marjinal toplumsal yapılara ait bireyler asimilasyon için seferber mi olmalı, yoksa reddedildikleri ama aynı zamanda kendilerini inşa eden kurumlarla daha eleştirel ve dolambaçlı, hatta daha acı verici boyuttaki ilişkilerini sürdürmeliler mi?

Tüm bu sorular Butler'ın, 2000 yılında yayımlanan 'Eleştiri Nedir?', *Olumsuzluk, Hegemonya, Evrensellik ve Antigone'nin İddiası/Yaşam ile Ölümün Akrabalığı* adlı çalışmalarında gündeme getirdiği sorunlardır. Butler'ın yakın tarihte ver-